

11 Dramatiske tekster

11.1. Regi og replikker

Præsentation

Formålet med denne opgave er at undersøge samspillet mellem regibemærkninger og replikker i skuespil fra forskellige perioder.

Herunder gengives indledningen til fem kendte skandinaviske skuespil.

Tekster

1. Ludvig Holberg: af *Erasmus Montanus* eller *Rasmus Berg. Komædie udi fem Akter* (1722)
2. Adam Oehlenschläger: af *Hakon Jarl hin Rige. Et sørgespil* (1805)
3. Henrik Ibsen: af *En Folkefiende. Skuespil i fem akter* (1882)
4. Kjeld Abell: af *Eva aftjener sin Barnepligt. Komædie i 11 Billeder* (1936)
5. Klaus Rifbjerg: af *Udviklinger. Et skuespil for fire jazz-musikere, fire skuespillere og lille teater* (1965)

Opgaver

1. Undersøg regien i de fem citater, og diskuter, hvilke forventninger de indledende regibemærkninger giver til miljø, problemstilling og tema i de enkelte skuespil.
2. Analyser herefter replikkerne i citaterne med særligt henblik på at afdække, hvad de indledende replikker fortæller om de involverede personers indbyrdes forhold og om skuespillets overordnede problemstilling.
3. Diskuter i forlængelse heraf, hvordan skuespillenes tilblivelsestidspunkt kan have påvirket regi og replikanvendelse.

11 Dramatiske tekster

Tekster

Tekst 1

Ludvig Holberg:

af *Erasmus Montanus*

1. akt

1. scene

JEPPE (*alene med et brev i hånden*) Det er skade at degnen ikke er i byen, thi der er så meget latin i min søns brev, som jeg ikke forstår. Tårerne står mig tit i øjnene, når jeg eftertænker at en stakkels bondesøn er blevet så boglærd, besynderlig såsom vi ikke ere af de højlærdes bønder. Jeg har hørt af folk som forstår sig på lærdom, at han kan disputere med hvilken præst det skal være. Ak kunne jeg og min hustru have den glæde at høre ham prædike før vi dø, her på Bjerget, da ville vi ikke fortryde på alle de skillinger vi har sat på ham. Jeg kan nok mærke på Per Degn at han skøtter ikke meget om at min søn kommer hid. Det kommer mig for ligesom han er bange for Rasmus Berg. Det er skrækkeligt med de lærde folk, de bær sådan avind til hverandre, og den ene kan ikke lide at den anden er også lærd. Den gode mand gør skønne prædikener her i byen og kan tale om misundelse så tårerne må stå en udi øjnene, men mig synes at han selv ikke er ganske fri for den fejl. Jeg kan ikke vide hvoraf sådant kommer. Om en siger at min nabo forstår avlingen bedre end jeg, skulle jeg lægge det på hjertet? Skulle jeg hade min nabo for det? Nej, såmænd gør Jeppe Berg ikke. Men dér er min tro Per Degn.

2. SCENE

Jeppe, Per Degn

JEPPE Velkommen hjem igen, Per!

PER Tak, Jeppe Berg.

JEPPE Ak, min hjerte Per, gid I kunne forklare mig noget latin, som står i min søns sidste brev.

PER Hvad snak, mener I at jeg forstår ikke latin så vel som jer søn? Jeg er en gammel academicus, jeg, Jeppe Berg.

JEPPE Det véd jeg nok, men jeg mente om I forstod den ny latin, thi det sprog forandres vel også, såvel som det sjællandske. Thi i min ungdom taledes man ikke så her på Bjerget som nu. Det som man nu kalder 'lakaj', kaldte man da 'dreng'. Det som man nu kalder 'matrasse', kaldte man da 'bislåperske'. En 'frøken' hedte da 'stadsmø', en 'musikant spillemand', og en 'sikketerer' 'skriver'. Derfor mener jeg latinen og kan være forandret siden den tid I var i København. Vil I være så god at forklare mig dette. Jeg kan nok læse bogstaverne, men fatter ikke meningen.

PER Jer søn skriver at han studerer nu sin *logicam*, *rhetoricam* og *metaphysicam*.

JEPPE Hvad vil det sige: *logicam*?

PER Det er hans prædikestol.

JEPPE Det er mig kært, gid han kunne blive præst.

11 Dramatiske tekster

PER Men degn først!

JEPPE Hvad er den anden post?

PER Den hedder rhetorica, det er på dansk 'ritualen'. Men den tredje post må være forskreven. Eller det må være fransk. Thi var det latin, så forstod jeg det nok. Jeg er kapabel, Jeppe Berg, at regne op den hele Aurora: *Ala*, det er en 'vinge', *ancilla* en 'pige', *brabra* et skæg', *coena* en 'natpotte', *cerevisia* 'øl', *campana* 'en klokke', *cella* en 'kælder', *lagena* en 'flaske', *lana* en 'ulv', *ancilla* en 'pige', *janua* en 'dør', *cerevisia* 'smør'.

JEPPE I må have en forbandet ihukommelse, Per.

PER Ja, jeg havde ikke tænkt at jeg skulle have blevet så længe i et fattigt degnekald. Jeg kunne nok have været noget andet for længe siden, dersom jeg ville have bundet mig ved en pige. Men jeg vil heller hjælpe mig som jeg kan, førend man skal kunne sige på mig at jeg har fået brød for kone.

Tekst 2

Adam Oehlenschläger:
af *Hakon Jarl hin Rige*

FØRSTE ACT.

En Plads med Træer, uden for HAKON JARLS Gaard, hvortil en Del af Bygningen vender ud med aabne Vinduer; KARKER og GRIB sidde under et Træ ved et Madfad og et Ølbæger. Man hører Larm og Lystighed inde i Høisalen.

KARKER.

Hør, hvor de støie! hvilken Lystighed!
Jeg hører Thorer Klakes Røst, din Herre,
Han taler om sin udenlandske Reise.

GRIB.

Det gjør han vel i, den er værd at høre,
Hvordan han snildt har tusket sine Varer
Rundt om paa hver en Kyst, i alle Stæder,
Og faaet Guld og Sølv derfor i Mængde.
Et listigt klygtigt Hoved er min Husband,
Han burde levet under Harald Graafeld.

KARKER.

Hvorfor just under ham?

GRIB.

Det var en Konning
Som hialp paa Kiøbmandskab og Landets Opkomst.

11 Dramatiske tekster

En Konning, som til Nytte for sit Land
Aflagde Purpurkaaben med sit Guld,
Og svøbte sig i ydmygt Faareskind.

KARKER.

Og derfor har man kaldt ham Harald Graafeld?

GRIB.

Til evig Ære; ja naturligviis;
En Høker-Konning! al hans hele Flaade
Var Handelspramme; Septret var en Alen;
En herlig Helt!

KARKER.

Men tag dig vel i Agt,
At ei du roser ham just alt for meget;
Nu raader Jarlen, og han lider ei
At man for meget taler om de andre.

GRIB.

Tak for dit Raad, min snilde Ven!

KARKER.

Selv Tak.
Men hør! fortæl mig ogsaa noget nu,
Vi hører ingen Ting; her maa vi sidde,
Og kukkelure i vor Eensomhed.

GRIB.

Ha! hvo der kunde nu gaae ind, og sætte
Ved Bordet sig, og med ulænket Haand
Guldhornet gribe, blandt de andre Frimænd!

KARKER.

Bevares! hvilke høist forvorpne Ord,
Tag dig kun vare! find dig i din Skiebne,
Vi er nu engang født i Trællestand.

GRIB.

Og dermed dysser du din Siel i Dvale?

KARKER.

Hvorfor ei det? Det som man ei kan ændre,

11 Dramatiske tekster

Det faaer at blive, som det er

GRIB.

Ja vel.

KARKER.

Hvad mangler os? har vi ei bragt det vidt?

Dig lider Thorer Klake, Hakon mig.

Nu det forstaaer sig selv, jeg har det bedre

End Du; Din Husbond er en Kiøbmand kun,

Min derimod er meer, han er en Jarl

Og den fornemste Jarl i hele Landet;

Har hele sexten Andre under sig,

Saa han er færdig ved at være Konge.

Nu? er min Skiebne ikke god? Tilforn

Jeg maatte kiøre Plougen, stange Møg,

Og sove mangen Nat i Svinestien;

Nu har jeg gode Klæder, herlig Mad,

Lidt at bestille, Vinterstuen luun,

Faaer sielden Prygl.

Tekst 3.

Henrik Ibsen:

af *En Folkefiende. Skuespil i fem Akter*

FØRSTE AKT.

(Aften i doktorens dagligstue, der er tarveligt men net udstyret og møbleret. På sidevæggen til højre er to døre, hvoraf den fjerneste fører ud til forstuen og den nærmeste ind til doktorens arbejdsværelse. På den modsatte væg, lige over for døren til forstuen, er en dør til familiens øvrige værelser. Midt på samme væg står kakkelovnen, og nærmere mod forgrunden en sofa med spejl over og foran sofaen et ovalt bord med tæppe. På bordet en tændt lampe med skærm, i baggrunden en åben dør til spisestuen. Dækket aftensbord med lampe på derinde.)

(Billing sidder inde ved spisebordet med en serviet under hagen. Fru Stockmann står ved bordet og rækker ham et fad med et stort stykke oksesteg. De øvrige pladser om bordet er forladte, bordtøjet i uorden, som efter et endt måltid.)

FRU STOCKMANN. Ja, når De kommer en time for sent, herr Billing, så får De ta' tiltakke med kold mad.

BILLING (spisende). Det smager aldeles fortræffeligt, ganske udmærket.

FRU STOCKMANN. De ved jo. hvor nøje Stockmann holder på sin bestemte spisetid –

11 Dramatiske tekster

BILLING. Det gør mig slet ingen ting. Jeg synes næsten det smager bedst, når jeg kan sidde og spise sådan ganske alene og uforstyrret.

FRU STOCKMANN. Ja-ja, når det bare smager Dem, så — (lytter mod forstuen). Der kommer visst Hovstad også.

BILLING. Kanske det.

(Byfogd Stockmann i overfrakke med uniformshue og stok kommer ind.)

BYFOGDEN. Ærbødigst godaften, svigerinde.

FRU STOCKMANN *(går ind i dagligstuen)*. Nej se, godaften; er det Dem? Det var da snildt De vilde se op til os.

BYFOGDEN. Jeg gik just forbi og så — (med et blik mod spisestuen). Å, men De har nok selskab, lader det til.

FRU STOCKMANN *(lidt forlegen)*. Nej aldeles ikke; det er rent tilfældigt. *(hurtigt.)* Vil De ikke gå ind og ta' en bid med?

BYFOGDEN. Jeg! Nej, mange tak. Gud bevare mig; varm mad om aftenen; det er ikke for min for- nøjelse.

FRU STOCKMANN. Å men for én gangs skyld —

BYFOGDEN. Nej nej, gud velsigne Dem; jeg holder mig til mit thevand og mit smørrebrød. Det er dog sundere i længden, — og også lidt mere økonomisk.

FRU STOCKMANN *(smiler)*. De må nu ikke tro, at Tomas og jeg er nogen rene ødelandeheller. BYFOGDEN. Ikke De, svigerinde; det være langt fra mig *(peger mod doktorens arbejdsværelse.)* Er han måske ikke hjemme?

FRU STOCKMANN. Nej, han er gåt en liden tur efter maden, — han og gutterne.

BYFOGDEN. Mon tro, det kan være sundt? *(lytter.)* Der kommer han nok. —

FRU STOCKMANN. Nej, det er nok ikke ham. *(det banker.)* Vær så god!

(Redaktør Hovstad kommer fra forstuen.)

FRU STOCKMANN. Å, er det herr Hovstad, som - ?

HOVSTAD. Ja, De får undskylde; men jeg blev opholdt nede i trykkeriet. Godaften, herr byfogd.

BYFOGDEN *(hilser lidt stift)*. Herr redaktør. Kommer formodentlig i forretninger?

HOVSTAD. Tildels. Der er noget, som skulde ind i bladet.

BYFOGDEN. Kan tænke mig det. Min bror skal være en særdeles frugtbar forfatter i "Folkebudet", hører jeg.

HOVSTAD. Ja, han tillader sig at skrive i "Folkebudet", når han har et sandhedens ord at sige om et og andet.

11 Dramatiske tekster

Tekst 4.

Kjeld Abell:

af Eva aftjener sin barnepligt

FØRSTE BILLEDE

MUSEET

*Det bliver mørkt i Salen. I Mørket hører man Lyde fra en By — Automobilhorn, Stemmer
Cykleklokker gaar over til en monoton Snorken — — San høres en Stemme i Højtaler*

—

STEMMEN

Museet sover — Museet sover — Museet er aabent Søgn- og Helligdage fra 11 til 4, undtagen Mandag — er det da altid Mandag? — Katalog koster en Krone, Postkort 25 øre — begge Dele faas ved Disken i Forhallen — Stokke og Mapper maa efterlades i Garderoben — Billeder maa ikke fjernes, Personalet maa ikke vækkes — værsgo', det er denne Vej til den ældre Afdeling — to Trapper op — gaa forsigtigt, Marmor er glat — gaa stille, Marmor gier Genlyd —

Tæppet gaar — — og man ser gennem et interimistisk Proscenium, der kun bruges til denne Forestilling, Væggen i en Museumssal. Lige midt paa Væggen hænger et meget stort Billede af Adam og Eva under et Træ, malet i den sædvanlige Stil fra det 15.—16. Aarhundrede, Billederne der hænger paa Siden, er ikke iøjnefaldende.

Til venstre opad Væggen sidder en Opsynsmand i rød guldgalloneret Uniform — han sover kraftigt.

Til højre, langt fremme paa Scenen, staar en rød Plyssessofoa i Salonstil til de Besøgende. Paa Sofaen sidder en yngre kedeligt udseende Mandsperson med Lorgnetter og et Katalog i Haanden — han er hensunken i Betragtning af et eller andet Billede, der hænger paa den imaginære Væg mod Tilskuerpladsen. Han konsulterer Kataloget, lægger Hovedet paa skævs, skygger med Haanden og tar professionelle Maal — synker saa igen hen i den mest fuldstændige Beundring — Fra højre kommer en Lærerinde med nogle Elever fra en Pigeskole. De er alle klædt gammeldags paa, fra Tiden lie før Verdenskrigen. Alle Eleverne stirrer paa Adam og Eva-Billedet — man hører Eleverne mumle —

LÆRERINDEN

Ja, det er Adam og Eva, det ka I da nok se — men der er noet herinde, der er meget interessantere —

ELEVERNE

Frøken, maa vi ikke —?

LÆRERINDEN

Nej! — kommer I saa — lidt mere Stilhed i bageste Række—

(strengt - Ingeborg, — — naa, kommer I saa — vi ska naa en Masse —

11 Dramatiske tekster

(de svanser ud i sluttet Trop — de sidste i Elevskaren peger paa Adam og Eva og fniser — — saa er alt igen stille)

STEMMEN

(i Højtaler)

Museet sover — Ekkoet dør hen i Krogene — men Billederne lever! — —

KATHRINE AF NEDERBAYER

(kommer opad en interimistisk Trappe fra Orkestergraven — hun gaar hele Tiden med Front mod Publikum. Det er en lille spids Kvinde i ubestemmelig Alder — hun bærer et stort hvidt Cranach-Hovedsæt — hendes Kinder er gullige — — omkring sig holder hun en gammeldags Gulddramme og den Del at Kjolen, der ses udenfor Rammen, har samme Farve som Væggene i Museumssalen — en varm brunlig Tone — hun standser paa Suf-flørkassen og sier direkte ud til Publikum: -)

Katalognummer 408 – Billede af ukendt Mester – tysk Skole – rimeligvis forestillende Kathrine af Nederbayern, en Steddatter af Sophus den Koldblodige – ophængt i Klosteret Rundenpfals, hvorfra fjernet 1743 –

Kathrine ser sig om, saa vidt Rammen tillader det – sætter sig paa Rammen – løber hen foran Adam og Eva-Billedet – kalder - først svag saa stærkere.

Eva! - Eva! - Fru Eva, er De ikke Hjemme? Det er bare mig –

Tekst 5.

Klaus Rifbjerg:

af *Udviklinger*

(Den meget lille scene er før personerne og musikerne har indtaget deres pladser allerede næsten overfyldt. Janitsharens grej optager en del af pladsen, resten optages af de tre øvrige musikeres instrumenter samt af fire stole eller stolelignende indretninger, som de fire skuespillere under forestillingen kan anvende, når de skal sidde ned. Det eneste instrument, der mangler, er bassen. Scenelyset er fra starten af nogenlunde samme styrke som lyset i salen og tæppet er trukket fra, så estraden fra begyndelsen kan ses i fuld udstrækning. I scenebaggrundens dameside en dør, den eneste adgang til scenen, hvis man da ikke kommer fra tilskuerrummet. Dekorationen er praktisk taget ikke-eksisterende, en tribune, en stue, hvad som helst er anvendeligt. Blot må sceneafgrænsningen give en klar følelse af indelukkethed, noget klaustrofobisk. Publikum er muren fortil, væggen danner afgrænsningen bag til. Ved stykkets begyndelse høres skuespillernes højrøstede stemmer bag døren. Et Øjeblik efter går den op, og Jane kommer ind, nu. Hun er en forholdsvis smuk pige, latent utilfreds, en lille smule high-strung og ambitiøs på tilværelsens vegne. Hun følges af Robert, en fåmælt, lidt ældre ung mand med hang til distrakt og digressioner. Han er køn og lidt firkantet. Efter Robert kommer Eva, hun er midt i trediverne, også en erfaren dame, der udstråler varm, velkonserveret naivitet. Hun er god til at lytte og gå i seng med. Sidst kommer George, en midaldrende resigneret herre, lidt

11 Dramatiske tekster

tyndslidt i håret. Han har prøvet en del, men skilter ikke meget med det. Af og til bryder han dog igennem og afslører en styrke, man måske ikke troede ham i besiddelse af. Musikerne er jazzfolk, det er faktisk deres vigtigste egenskab)

JANE (*idet hun åbner døren*): Jeg kan ikke forstå, hvorfor vi skal ha dem med. De fylder så helvedes meget. Man kan dårligt nok komme ind ad døren. (*Hun vender sig rasende om mod bassisten, der halvvejs prøver på at komme ind samtidig med sit instrument*) Kan du ikke vente med det store lokum bare til vi er kommet ind — eller osse møde en halv time før og sæt dig ind og glo og stem eller hvad det er I laver. (*Hun stamper i gulvet og går frem på scenen*) Jeg har sagt det til prøverne og alle de andre forestillinger, og jeg forstår stadigvæk ikke, hvad vi skal ha dem med for. Der er slet ingen sammenhæng mellem det vi laver og det de laver, og så fylder de så forbandet meget.

BASSISTEN (*er kommet ind på scenen og bakser instrumentet over til bassistens plads*): Ja, ja, ja.

JANE (*vender sig mod døren med ryggen til publikum*): Kom nu med jer! La os nu komme i gang og få det overstået. De sidder dernede og venter. (*Hun kaster et blik ud mod publikum*) De ser værre ud end nogensinde! (*Et par musikere kommer ind*) Nej, ikke goddav. Ikke goddav. Snarere farvel. Fantastisk at man ligefrem betaler jer penge for at komme hver aften og høre på det ævl. Det er jo det samme hver gang

MUSIKERNE: Ja, ja, ja.

JANE (*rækker tunge ad dem*)

ROBERT (*kommer ind*): Har du dine sager?

JANE: Årh hold da op! Det er sgu det sædvanlige med jer. Hver gang man prøver bare den mindste smule at komme op til overfladen...

ROBERT: Overfladen?

JANE: Ja, overfladen. Hver gang man bare prøver på at sige lige nøjagtigt, hvad man føler, så får man stukket det vrøvl i næsten (*vrænger*) "Har du dine sager".